

Жанровий інваріант конспірологічного роману

Олена Олексіївна Плетена

аспірант кафедри світової літератури та культури

імені проф. Олега Мішукова,

Херсонський державний університет

(вулиця Університетська, 27, Херсон, 73000, Україна);

e-mail: elenapletena@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-9106-5920>

Метою статті є обґрунтування теоретичного конструкту дослідження – жанрового інваріанта конспірологічного роману. Виявлено, що теоретичний конструкт має таку структуру: жанрова парадигма авантюрно-пригодницької літератури, до якої входить конспірологічний роман; теоретична модель жанру – її інваріант; прецедентний текст – конспірологічний роман «денбраунівського» типу; жанрова типологія (варіанти модифікацій).

Доведено, що «закон жанру» конспірологічного роману як нової форми постмодерністської прози маркує жанрова поліфонія. Жанрова модель інваріанта охоплює три плани: 1) план змісту, 2) план структури, 3) план сприйняття (за Н. Лейдерманом). План змісту включає інваріантні конспірологічні мотиви, які є жанротвірними. Домінантою плану структури вважаємо просторово-часову організацію, до якої входять сюжет, система характерів, вставні елементи. Специфічним для конспірологічного роману є квест-хронотоп. Його характер визначає сюжетна об'єднаність мотивів пошуку, складний малюнок суб'єктно-об'єктних відносин, предикат – багаторівневий «лабіринт». Сюжетотвірними константами конспірологічного роману є таємниця – змова – розслідування як цілеспрямований пошук. Завдяки жанровому маркеру – таємниці змови, яка залишається ядром сюжету, світ роману розподіляється на «свій» / видима реальність і «чужий» / невидима реальність. Квест-хронотоп актуалізує рецептивний план конспірологічного роману – сприяє ідентифікації читача з героями, підвищує цікавість до твору, встановлює ігрові відносини між автором та читачем, бо саме завдяки пошуку вони разом йдуть до істини.

Прецедентним текстом теоретичного конструкту є конспірологічний роман «денбраунівського» типу. Дескриптивна модель інваріанта дає змогу простежити жанрові модифікації та описати типологію конспірологічного роману в українській та американській літературах. Модель виконує як теоретичну, так і практичну функції – сприяє розробці методологічних підходів та інструментарію до вивчення масової літератури.

Ключові слова: авантюрно-пригодницька література, традиція, модифікація, квест-хронотоп, інваріантні мотиви, прецедентний текст

Плетеная Е. А. Жанровый инвариант конспирологического романа

Целью статьи является обоснование теоретического конструкта исследования – жанрового инварианта конспирологического романа. Выявлено, что теоретический конструкт имеет следующую структуру: жанровая парадигма авантюрно-приключенческой литературы, в которую входит конспирологический роман; теоретическая модель жанра – ее инвариант; прецедентный текст – конспирологический роман «денбрауновского» типа; жанровая типология (варианты модификаций).

Доказано, что «закон жанра» конспирологического романа как новой формы постмодернистской прозы маркирует жанровая полифония. Жанровая модель инварианта охватывает три плана: 1) план содержания, 2) план структуры, 3) план восприятия (по Н. Лейдерману). План содержания включает инвариантные конспирологические мотивы, которые являются жанрообразующими. Доминантой плана структуры считаем пространственно-временную организацию, в которую входят сюжет, система характеров, вставные элементы. Специфическим для конспирологического романа является квест-хронотоп. Его характер определяет сюжетная объединенность мотивов поиска, сложный рисунок субъектно-объектных отношений, предикат – многоуровневый «лабиринт». Сюжетообразующими константами конспирологического романа являются тайна – заговор – расследование как целенаправленный поиск. Благодаря жанровому маркеру – тайне заговора, которая остается ядром сюжета, мир романа делится на «свой» / видимую реальность и «чужой» / невидимую реальность. Квест-хронотоп актуализирует рецептивный план конспирологического романа, а именно: способствует идентификации читателя с героями, повышает интерес к произведению, устанавливает игровые отношения между автором и читателем, так как в результате общего поиска они постигают истину.

Прецедентным текстом теоретического конструкта является конспирологический роман «денбрауновского» типа. Дескриптивная модель инварианта позволяет проследить жанровые модификации и описать типологию конспирологического романа в украинской и американской литературах. Модель выполняет как теоретическую, так и практическую функции – способствует разработке методологических подходов и инструментария для изучения массовой литературы.

Ключевые слова: авантюрно-приключенческая литература, традиция, модификация, квест-хронотоп, инвариантные мотивы, прецедентный текст

Pletena O. O. Genre invariant of a conspiracy novel

The purpose of the article is the substantiation of theoretical construct of the research – the genre invariant of the conspiracy novel. It is found that the theoretical construct has the following structure: the genre paradigm of adventure literature, which includes the conspiracy novel; the theoretical model of the genre – its invariant; the precedential text – the conspiracy novel of the "Dan Brown's type"; the genre typology (versions of modifications).

It is proved that the "law of the genre" of the conspiracy novel as a new form of postmodern prose marks genre polyphony. The genre model of an invariant covers three plans: 1) a plan of content, 2) a plan of structure, 3) a plan of perception (according to N. Leiderman). The content plan includes invariant conspiracy motifs that are genre-forming. We consider that the dominant of the structure plan is the space-time organization, which includes the plot, the character system, and inset elements. The quest-chronotype is specific to the conspiracy novel. Its character is determined by the plot unity of search motives, the complex picture of subject-object relations, and the predicate which is a multi-level "maze". The plot-forming constants of the conspiracy novel are a secret – a conspiracy – an investigation as a targeted search. Due to the genre marker – the secret of the conspiracy, which remains the core of

the plot, the world of the novel is divided into "ours" / visible reality and "alien" / invisible reality. The quest-chronotope emerges the receptive plan of the conspiracy theological novel, namely: it helps to identify the reader with the characters, increases interest in the work, establishes a game relationship between the author and the reader, since as a result of a general search they comprehend the truth.

The precedent text of the theoretical construct is the conspiracy novel of the "Dan Brown's type". The descriptive model of the invariant allows us to trace genre modifications and describe the typology of the conspiracy novel in Ukrainian and American literature. The model performs both theoretical and practical functions – it contributes to the development of methodological approaches and tools for studying mass literature.

Key words: adventure literature, tradition, modification, quest-chronotope, invariant motives, precedent text

Постановка проблеми. Проблема виокремлення інваріанта прозового твору набуває особливого значення в постмодерністській ситуації розмивання жанрових структур, деканонізації традиційних жанрів, актуалізації метажанрових утворень. Виокремлення жанрового інваріанта як інструментарію дослідження іманентно природі масової літератури, бо лише вона, за словами Ц. Тодорова, «відповідає поняттю жанру» [15, с. 10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інваріант є міждисциплінарною категорією сучасних досліджень із лінгвістики, математики, фізики тощо. Це актуальне поняття розглядається літературознавцями (А. Жолковський, Ю. Щеглов, Н. Лейдерман, Н. Тамарченко, Ю. Ковалів, Ю. Подлубнова, Т. Гребенюк, Т. Бовсунівська), які визначають інваріант як «ідеальний тип художнього твору» (Ю. Ковалів), «теоретичну модель жанру», «ідеальну абстрактну схему» та пов'язують із такими ключовими поняттями, як «ядро жанру» (Ю. Тинянов, Г. Поспелов), «пам'ять жанру» (М. Бахтін), «внутрішня міра жанру» (Н. Тамарченко), «інваріантні теми / мотиви» (А. Жолковський, Т. Гребенюк). Під інваріантом, слідом за Н. Тамарченко, розуміємо узагальнену структуру типологічно подібних у жанровому плані творів, «для яких вона грає роль відтворюючого творчого принципу та породжує моделі, що можуть бути використані автором для створення нового твору як варіації типового художнього цілого». Літературознавець підкреслює рецептивну складову інваріанта, оскільки це «форма або структура, що виділяється інтуїтивно читачем або реконструюються дослідником на основі порівняння конкретних творів, для яких вона грає роль наджанрової сюжетної схеми» [13, с. 79]. Отже, у такому визначенні інваріанта для нас важливими є такі моменти: розуміння інваріанта як логічно змодельованого конструкту, призначення якого – слугувати «мірою жанру», що дає змогу простежити його варіативні прояви. Адже саме завдяки модифікації в межах жанру він зберігає свою ідентичність. Особливу релевантність має репрезентований Н. Тамарченко типологічний аспект жанрової структури.

Мета статті: обґрунтування теоретичного конструкту дослідження – жанрового інваріанта конспірологічного роману. У такій постановці, наскільки нам відомо, проблема не була самостійним предметом вивчення. Представлена стаття є частиною великої роботи, присвяченої порівняльному аналізу конспірологічного роману

в українській та американських літературах. Матеріалом слугують романи В. Єшкілева «Богиня і Консультант» (2009) та Дж. Роллінса «Ключ Судного дня» (The Doomsday Key (2009), що розглядаються у контексті їх творчості, прецедентним текстом є конспірологічний роман Д. Брауна «Код да Вінчі» («The Da Vinci Code», 2003).

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті нашої мети цікаво розглянути дослідження, присвячені вивченню жанрових інваріантів авантюрно-пригодницької літератури, насамперед детективного та пригодницького роману як найбільш близьких, але не ідентичних до конспірологічного. Так, дослідниця Н. Кириленко розглядає жанровий інваріант та генезис класичного детективу на основі концепції жанру як «тривимірного конструктивного цілого» М. Бахтіна. Аналіз таких аспектів поетики класичного детективу, як тип героя-слідчого; хронотоп; комплекс мотивів; суб'єктна структура; композиційні форми мови, дає авторці змогу дослідити його жанровий інваріант, константні риси якого свідчать про самостійність класичного детективу як жанру із жорсткою структурою [8, с. 35–38].

Дещо в іншому ракурсі розглядається жанровий інваріант у дисертаційній роботі Є. Варлакової, присвяченій текстотипологічній характеристиці англomовного детективу ХХ століття [5]. Виокремлений авторкою інваріант ґрунтується на таких міркуваннях: текстом-зразком для створення «ідеальної абстрактної схеми», що наявна в усіх типах детектива – «крутому», шпигунському – обирався найбільш ранній за появою текст, а саме аналітичний (класичний, за іншими таксонами) детектив. Його константні ознаки сформулювали основу для вивчення варіативних текстових реалізацій. Як доведено у дисертації, «набір текстотвірних ознак досліджуваних текстів, незалежно від часу і місця їх написання, складають інваріантна система персонажів (злочинець, жертва, детектив) й інваріантна структура сюжету (злочин, розслідування, викриття). Інваріант детективного, як і будь-якого іншого тексту, присутній у свідомості автора, що породжує текст, і свідомості читача, що його сприймає» [5, с. 41]. Не заперечуючи важливість таких структурних елементів інваріанта жанру, як система образів та сюжет, зауважимо їх обмеженість для жанрового вивчення складної гібридної природи конспірологічного роману. Позитивним моментом у репрезентованій

інваріантній структурі є виокремлення рецептивного аспекту жанру, а також описання ознак інших видів детективів. Зауважимо, обидві дослідниці – Н. Кириленко та Є. Варлакова – долучаються до традиції типологізації жанрових інваріантів детективів, зорієнтованих на історію жанру, як це представлено в класичних роботах Тібора Кестхейї, Данієля Клуґера, Дороти Сейерс тощо [7].

Потенціальність та продуктивність такого підходу до вивчення масової літератури доведено О. Козьміною при вивченні жанрів авантюрно-філософської фантастики – робінзонади, «географічного» роману пригод, авантюрно-історичного роману, роману про «загублені світи» тощо [10]. Реалізації жанрового підходу, на думку дослідниці, сприяють дві стратегії: 1) побудова теоретичного конструкту жанру – його моделі (інваріанта) і можливих варіантів (типологія); 2) вивчення генезису й еволюції жанру [9, с. 48]. Саме такий підхід, що ґрунтується на структурних особливостях жанру, вважаємо продуктивним для формування жанрового інваріанта конспірологічного роману.

На відміну від тих жанрів роману, що знаходяться в «становленні» (М. Бахтін), конспірологічний роман як різновид «формульної», за Дж. Кавелті, літератури, має сталі канонічні структури. Яким шляхом можна реконструювати інваріант, що має в собі загальні характеристики класу об'єктів? Н. Тамарченко називає два підходи: 1) відшукати «ідеальну модель» з-поміж ранніх художніх творів цього жанру, виокремити генетично зумовлений комплекс усталених рис, щоб екстраполювати їх «на низку пізніших і різною мірою близьких жанрів»; 2) реконструювати структурний інваріант шляхом виявлення константних ознак, які зберігають «пам'ять жанру» на всіх етапах жанрової еволюції [14].

У своєму дослідженні обираємо перший шлях, але не відкидаємо спорадичного застосування і другого. Для сучасних жанрових студій, як слушно вважає А. Большакова, «багато в чому опорою послужили концепції Михайла Бахтіна» [3, с. 101]. Його ідеї плідно розвинені в теорії жанру Н. Лейдермана, головна із яких – акцент на моделюючій функції жанру [11]. Теоретичну концепцію Н. Лейдермана покладено в основу вивчення жанрового інваріанта конспірологічного роману.

Так, виходячи із моделюючої функції жанру, літературознавець виокремлює три її плани: 1) план змісту, 2) план структури, 3) план сприйняття» [11, с. 109]. Кожен із них розкривається в низці категорій та має певну ієрархію. Так, план змісту включає тематику (мотиви), проблематику (тип конфлікту), пафос» [11, с. 111].

План структури є більш складним, бо він містить так званих «носіїв жанру». Саме йому притаманна ієрархічна побудова, зафіксована у

такій послідовності: 1) суб'єктна організація художнього світу; 2) просторово-часова організація, до якої входять сюжет, система характерів, пейзаж, портрет, вставні епізоди; 3) «внутрішня текстова» та «позатекстова» сфери для організації асоціативного фону; 4) інтонаційно-мовна організація [11, с. 114–125]. Відразу зазначимо, що опертя на жанрову концепцію Н. Лейдермана не є сліпим її накладанням на текстовий матеріал, а корелюється художнім твором, дослідницькими стратегіями та відрізняються одна від одної змістовною мірою аналізу.

Домінантною вважаємо просторово-часову організацію, яка включає сюжет, систему характерів, вставні епізоди, що теж мають свою специфіку. Під домінантою розуміється «фокусує компонент тексту», який «керує, визначає й трансформує інші компоненти» й таким чином «забезпечує інтегрованість структури» [6, с. 62]. Саме цей аспект жанрової структури конспірологічного роману, виступаючи його інваріантом, потребує особливої дослідницької уваги.

На нашу думку, найбільш вагомим здобутком теорії Н. Лейдермана для дослідження канонічних жанрів є чітка структура репрезентованої моделі. Плідним є акцент на необхідності вивчення «змістовної семантики жанрової форми», що дає змогу розглядати інваріант як структурно-семантичну інтерпретаційну одиницю. Найбільш дискусійним у жанровій моделі Н. Лейдермана виявляється, на наш погляд, план сприйняття. Розуміння Н. Лейдерманом рецептивного аспекту жанрової моделі у порівнянні з суб'єктивістською комунікативно-рецептивним підходу, здається, містить іншу крайність. Автор наголошує на необхідності управління інтерпретаційним полем читача на протигагу концепції «відкритого твору» із декларованою множинністю інтерпретацій. Нам близька точка зору М. Бахтіна, який поєднує в художній реальності твору автора й читача або виконавця, бо кожен з тих, хто відтворює і в цьому відтворюванні відновлює текст – рівно бере участь у створенні зображуваного в тексті світу [2, с. 246].

Саме тому, виходячи із гібридної природи конспірологічного роману як різновиду постмодерністської прози, наші теоретичні пошуки синтезують дві дослідницькі парадигми: традиційну і комунікативно-рецептивну. Обидві сходяться на тому, що теоретична модель є інструментарієм для жанрового аналізу твору або певних жанрових тенденцій. Особливо це прийнятно для жанрового підходу до конспірологічного роману як формули масової літератури.

Аналіз та узагальнення наукових досліджень, присвячених жанровому вивченню твору, дає змогу побудувати теоретичний конструкт жанрового дослідження конспірологічного роману. Його структурними складовими вважаємо

такі: літературна традиція – теоретична модель жанру (інваріант) – прецедентний текст – жанрова типологія (варіанти модифікації). Конспірологічний роман – відносно новий жанр постмодерністської прози. І хоча деякі дослідники дотепно знаходять його «паростки» ще в «Іліаді», усе ж говорити про жанрову еволюцію зарано, однак можна простежити його генезис. Так, Т. Амір'ян найближчим «родичем» конспірологічного вважає шпигунський роман [1, с. 56], М. Хлебніков стверджує, що генетично «художня конспірологія» сходить до різних літературних жанрів (готичний роман, пригодницька література, детектив) [17, с. 539]. Якщо шукати «коріння» у фольклорних протожанрах, то вони, безумовно, в чарівній казці. Але не виникає сумніву, що поліжанровість є інваріантом структури конспірологічного роману. Дослідити її конкретні прояви у творах українських й американських авторів є одним із наших завдань.

У літературній традиції конспірологічний роман «вписується» в групу авантюрно-пригодницьких жанрів, яку Дж. Кавелті називає «літературною таємницею». Генералізуючий принцип – наявність таємниці – об'єднує такі субжанри, як готика, детектив, шпигунський роман, кримінальний роман, трилер тощо [18]. Жанровою константою конспірологічного роману також є таємниця, яку необхідно розслідувати, тобто реалізується детективна лінія твору. Утім, на відміну від інших названих Дж. Кавелті жанрів (у його кодифікаціях – субжанрів, як це прийнято у західному літературознавстві), таємниця «художньої конспірології» особлива. Вона обов'язково пов'язана зі змовою на глобальному рівні: соціально-політичною, терористичною, гіперкорпорацій, інтелектуалів, які свідомо приховують таємницю, теологічною змовою чи приховуванням істини церковниками, орденами (тамплієрами, масонами) або законспірованими співтовариствами, історичні таємниці й конспірологічні міфи про яких сягають у віки.

Цікаво акцентувати парадокс, пов'язаний з історичним дискурсом цього жанру. На тлі постмодерністської недовіри до «великих наративів», переконання, що «історію пишуть», популярність конспірології набуває обертів, тому що знаходиться чимало тих, хто готовий повірити в існування «утаємненої реальності» у вигляді таємного світового уряду, різного роду окультних сект, таємних орденів і навіть відьмацьких ковенів. Тому цілком природно, що у визначенні жанру конспірологічного роману дослідники часто-густо називають його криптоісторичним або відносять до жанру альтернативної історії [4]. Отже, інваріантною рисою конспірологічного роману є наявність глобальної змови, що має історичне коріння, існування таємної реальності, яка є небезпечною і яку необхідно розкрити. В інших споріднених жанрах також можуть бути

конспірологічні мотиви або навіть сюжетна лінія, але при цьому вони не є жанротвірними.

Домінантою структури жанрового інваріанта конспірологічного роману є просторово-часова організація, до якої входять сюжет, персонажна система, вставні епізоди. У теоретичній моделі ми лише пунктирно окреслимо ключові жанротвірні ознаки локально-темпоральної організації твору. Надалі вони будуть «перевірені на міцність» у текстуальному аналізі конспірологічного роману Д. Брауна «Код да Вінчі» як прецедентного тексту. Принциповий взаємозв'язок хронотопу й жанру підкреслює М. Бахтін: «Можна прямо сказати, що жанр і жанрові різновиди визначаються саме хронотопом», завдяки його жанротвірній ролі формується «художня єдність» літературного твору [2, с. 122]. Ця теза М. Бахтіна є базовою для концептуалізації специфічного для конспірологічного роману хронотопу як квесту (від англ. Quest – подорож-пошук героя з певною метою). Сюжетотвірні константи конспірологічного роману – таємниця – змова – розслідування як цілеспрямований пошук, тобто квест, створюють фікціональну реальність твору. На нашу думку, така просторово-часова організація твору демонструє спадкоємність конспірологічного роману з авантюрно-пригодницьким, домінанта якого – «чужий світ в авантюрному часі» [2, с. 122].

«Пам'ять» авантюрного хронотопу зберігається в просторових координатах конспірологічного роману, якому також притаманне «принципове двосвіття» (Н. Тамарченко). У ньому, як і в авантюрній прозі, художній простір розділяє «свій» та «чужий» для героя світи [12, с. 8–9]. Однак є уточнення: у конспірологічному романі світ розділено на «свій» / видима реальність і «чужий» / невидима реальність завдяки жанровому маркеру – таємниці змови, яка залишається ядром сюжету.

Специфіка квесту-хронотопу конспірологічного роману простежується на рівні персонажів. Суб'єкти квестів представлені розмаїттям персонажів, які належать до різних реальностей, епох та соціокультурних верств; кожен з них має свою місію, «свій квест». Такі персонажі складають систему образів романів В. Єшкілева «Богиня і Консультант», «Усі кути трикутника», Д. Брауна «Код да Вінчі» Дж. Роллінса «Ключ Судного Дня». Це вчені-семіотики, культурологи-медієвісти, історичні особи, спецагенти, митці, богослови, представники влади, президенти, аристократи, дрібні клерки, фатальні «шукачі пригод», «готичні» злодії тощо. Звісно, як суб'єкти квесту вони теж проходять випробування, для багатьох відбувається ініціація на межі життя й смерті, але їхні поневіряння, як правило, не мають метафізичного або буттєвого наповнення. Суб'єкти-квестори цілеспрямовані, сповнені енергії, їхня діяльність не детермінована обставинами в боротьбі з таємним або явним

ворогом. Їм притаманна підозрілість (параноїдальність) як специфічна риса конспіролога. На відміну від персонажів авантюрного твору герої-квестори виконують місію, вони свідомі її смислу і значенню.

Конфлікт між захисниками усталених цінностей та існуючого порядку й тими, хто їх порушує та створює хаос, відбувається переважно в системі моральних координат добра і зла. Вона є близькою й зрозумілою для реципієнтів масової літератури. Тому персонажний рівень твору актуалізує рецептивні функції – сприяють ідентифікації читача з героями, що підвищує цікавість до твору, встановлюють ігрові відносини між автором та читачем, бо дорогою квесту разом йдуть до істини.

Об'єкти квесту можуть бути матеріальними й нематеріальними, як от: артефакти, сакральні предмети, містичні речі, таємні символи, а також новітні секретні технології, наукові винаходи, релігійні ідеї. У конспірологічних романах Д. Брауна, В. Ешкілева, Дж. Роллінса об'єктами квестів постають Святий Грааль, Наріжний Камінь, картина да Вінчі «Таємна вечеря», кельтський хрест, спіраль друїдів, магічний камінь, утаємничене знання, сакральне вчення та ін.

Отже, квест-хронотоп має генетичні зв'язки з авантюрно-пригодницьким романом, постає складовою жанрової структури, способом сюжетотворення, визначає тип героя. У випадку конспірологічного роману це, як правило, розімкнутий простір із необмеженими географічними координатами – від Америки до Північного полюсу, від Стамбула до Тибету. Концептуальною для студіювання квест-хронотопу як інваріанту художньої конспірології в українській та американській літературах є думка про те, що в сучасному романі таким предикатом виступає багаторівневий семіотичний «лабіринт» – сталий концепт постмодерністської поетики.

І насамкінець про структурний аспект теоретичної моделі, визначений Н. Лейдерманом як «план сприйняття». З огляду на постійно зростаючий інтерес читачької аудиторії до цих жанрів масової літератури, вважаємо необхідним простежити механізми їх читабельності. У монографії О. Філоненко «Масова література як художній феномен...» розглядається структура та

функції концепту читабельності. Дослідниця виокремлює такі літературознавчі ознаки: оцінка сюжетної динаміки, композиційна майстерність, вміння захопити читача, створювати яскраві й життєподібні характери [16, с. 72]. Функціональні аспекти концепту читабельності: розважальні, ескейпістські, компенсаторні якнайкраще підкреслюють іманентність цієї категорії «літературі жанру».

Таким чином, теоретичний конструкт жанрової моделі містить такі складові: авантюрно-пригодницька література як традиція, в яку входить конспірологічний роман; теоретична модель жанру – її інваріант; прецедентний текст – конспірологічний роман «денбраунівського» типу; жанрова типологія (варіанти модифікацій). Для конспірологічного роману як нової форми постмодерністської прози характерна поліжанровість, що утворюється внаслідок жанрового синтезу «старих» жанрів «літератури таємниці» (детектив, соціально-кримінальний роман, готичний роман) та нових (трилер, горор тощо).

Жанрова модель інваріанта охоплює три її плани, за Н. Лейдерманом: 1) план змісту (інваріантні конспірологічні мотиви); 2) план структури (домінанта – темпорально-локальна організація, до якої входять сюжет та система характерів); 3) план сприйняття (діалогічна взаємодія автор – текст – читач). Специфічним для конспірологічного роману є квест-хронотоп. Сюжетотвірні константи конспірологічного роману – таємниця – змова – розслідування як цілеспрямований пошук, тобто квест, створюють фікціональну реальність твору. Завдяки жанровому маркеру – таємниці змови, яка залишається ядром сюжету, світ конспірологічного роману розділяється на «свій» / видима реальність і «чужий» / невидима реальність. Квест-хронотоп актуалізує рецептивний аспект конспірологічного роману внаслідок ідентифікації читача з героями, ігрових відносин між автором та читачем, які дорогою квесту йдуть до істини. Усе це сприяє читабельності твору. Дескриптивна модель інваріанта, вписана в теоретичний конструкт, дає змогу простежити жанрові модифікації та описати типологію конспірологічного роману в українській та американській літературах.

Література

- 1.Амирян Т. Н. Конспирологический детектив как жанр постмодернистской литературы: Д. Браун, А. Ревазов, Ю. Кристева : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03. Москва, 2012. 329 с.
- 2.Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. Москва : Художественная литература, 1986. С. 121–290.
- 3.Большакова А. Ю. Современные теории жанра в англо-американском литературоведении. *Теория литературы. Роды и жанры (основные проблемы в историческом освещении)*. Москва : ИМЛИ РАН, 2003. Т. 3. С. 99–130.

4. Бровко О. Проблема альтернативного моделювання історії в літературі постмодернізму. *Вісн. Запоріж. нац. ун-ту. Філологічні науки*. Запоріжжя, 2012. С. 22–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_fi_2012_3_6 (дата звернення: 01.10.2019).
5. Варлакова Е. А. Текстотипологические характеристики англоязычного детектива XX века : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Санкт-Петербург, 2012. 194 с.
6. Гюнтер Х. Доминанта. *Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий*. Москва : Издательство Кулагиной, Intrada., 2008. С. 62.
7. Кестхей Т. Анатомия детектива : Следствие по делу о детективе / пер. с венг. Елены Тамаркиной; предисл. Г. А. Анджапаридзе. Будапешт, 1986. 266 с.
8. Кириленко Н. Н. Жанровый инвариант и генезис классического детектива : дис. ... канд. филол. наук : 10.01.08. Москва, 2016. 252 с.
9. Козьмина Е. Ю. Жанровый подход в изучении авантюрно-философской фантастики XX в. *Вестник РГГУ: Литературоведение. Языкознание. Культурология*. 2016. № 5. С. 43–56.
10. Козьмина Е. Ю. Жанровые трансформации в авантюрно-философской фантастике XX века : дис. ... доктора филол. наук : 10.01.08. Москва, 2017. 430 с.
11. Leiderman N. L. Теория жанра: научное издание. Екатеринбург : Институт филологических исследований и образовательных стратегий «Словесник». УрО РАО. Урал. гос. пед. ун-т., 2010. 904 с.
12. Тамарченко Н. Авантюрная литература. *Поэтика : словарь актуальных терминов и понятий*. Москва : Издательство Кулагиной, Intrada, 2008. С. 8–9.
13. Тамарченко Н. Д. Инвариант, *Поэтика : словарь актуальных терминов и понятий*. Москва : Издательство Кулагиной, Intrada, 2008. С. 79.
14. Тамарченко Н. Д. Теория литературных родов и жанров. Эпика. Тверь, 2001. 72 с.
15. Тодоров Ц. Введение в фантастическую литературу. Москва : Дом интеллектуальной книги, 1999. 144 с.
16. Філоненко С. Масова література в Україні : дискурс / гендер / жанр : монографія. Донецьк : ЛАНДОН–XXI, 2011. 432 с.
17. Хлебников М. Теория заговора. Историко-философский очерк. Москва : Кучково поле, 2014. 769 с. URL: <http://mexalib.com/> (дата обращения: 18.09.2019).
18. Sawelti J.G. Adventure, Mystery, and Romance: Formula Stories as Art and Popular Culture. Chicago: University of Chicago Press, 2014. 344 с. URL: <https://books.google.ru/books?id=vnXRAGAAQBAJ&hl=ru> (last accessed: 24.01.2020).

References

1. Amiryani, T. N. (2012) Konspirologicheskij detektiv kak zhanr postmodernistskoj literatury: D. Brown, A. Revazov, Y. Kristeva [Conspiracy detective as a genre of postmodern literature (D. Brown, A. Revazov, Y. Kristeva)]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
2. Bakhtin, M. M. (1986) *Formy vremeni i hronotopa v romane. Ocherki po istoricheskoy pojetike* [Forms of Time and Chronotope in the Novel: Essays on the Historical Poetics]. Moscow, 1986. pp. 121–290 [in Russian].
3. Bol'shakova A. Ju. (2003) *Sovremennaya teoriya zhanra v anglo-amerikanskom literaturovedenii* [Modern theories of the genre in Anglo-American literary criticism.]. *Teoriya literatury. Rody i zhanry (osnovnyye problemy v istoricheskom osveshchenii)* (Vols.3), (pp.99–130). Moscow [in Russian].
4. Brovko, O. (2012) Problema al'ternativnogo modelyuvannya istorii v literature postmodernizmu [The problem of alternative modeling of history in literature of postmodernism]. *Visn. Zapozh. nats. un-tu. Filologichni nauki*. Zaporizhzhya. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_fi_2012_3_6 [in Ukrainian].
5. Varlakova E. A. (2012) *Tekstotipologicheskie harakteristiki anglojazychnogo detektiva XX veka* [Text-typological characteristics of an English-language detective of the XX century]. *Candidate's thesis*. Saint Petersburg [in Russian].
6. Gjunter H. (2008) Dominanta. [Dominant] . Dominanta. Pojetika: slovar' aktual'nyh terminov i ponjatij. - *Poetics: a dictionary of relevant terms and concepts*. Moscow., p. 62 [in Russian].
7. Kesthei, T. (1998) *Anatomija detektiva* :[Anatomy of a detective]. Moscow [in Russian].
8. Kirilenko, N. N. (2016) Zhanrovij invariant i genezis klassicheskogo detektiva [Genre invariant and genesis of the classic detective]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
9. Koz'mina E. Ju. (2016) Zhanrovij podhod v izuchenii avantjurno-filosofskoj fantastiki XX v. [Genre approach in the study adventurous and philosophical fiction of the 20th century]. *RSUH/RGGU Bulletin: Literaturovedenie. Yazyk'oznanie. Kul'turologiya. – Literary Theory. Linguistics. Cultural Studies*, 5, pp. 43–56 [in Russian].
10. Koz'mina E. Ju. (2017) Zhanrovyje transformacii v avantjurno-filosofskoj fantastike XX veka [Genre transformations in the adventurous and philosophical fiction of the twentieth century]. *Doctor's thesis*. Moscow [in Russian].
11. Leiderman, N. L. (2010) *Teoriya zhanra: nauchnoe izdanie* [Theory of genre: a scientific publication]. Yekaterinburg: Institut filologicheskikh issledovaniy i obrazovatel'nykh strategiy «Slovesnik». Uro RAO. Ural. gos. ped. un-t [in Russian].
12. Tamarchenko, N. (2008) *Avantjurnaja literatura*. [Adventurous literature]. *Pojetika: slovar' aktual'nyh terminov i ponjatij.– Poetics: a dictionary of relevant terms and concepts* (pp.8–9). Moscow [in Russian].
13. Tamarchenko, N. D. (2008) Invariant [Invariant] *Pojetika: slovar' aktual'nyh terminov i ponjatij – Poetics: a dictionary of relevant terms and concepts* (P. 79). Moscow [in Russian].
14. Tamarchenko, N. D. (2001) *Teoriya literaturnyh rodov i zhanrov. Epika* [Theory of literary genera and genres. Epic] Tver' [in Russian].

15. Todorov, Tz. (1999) *Vvedenie v fantasticheskuyu literaturu* [Introduction to fiction]. Moscow [in Russian].
16. Filonenko, S. (2011) *Masova literatura v Ukraini: dyskurs/ gender/ zhanr* [The mass literature in the Ukraine: discourse, gender, genre] monografiya. Donets'k. 432 p. [in Ukrainian].
17. Khlebnikov, M. (2014) *Teoriya zagovora. Istoriko-filosofskiy ocherk* [Conspiracy Theory. Historical and philosophical essay]. Moscow. Retrieved from <http://mexalib.com/> [in Russian].
18. Cawelti, J.G. (2014) *Adventure, Mystery, and Romance: Formula Stories as Art and Popular Culture*. Chicago. URL: <https://books.google.ru/books?id=vnXRAgAAQBAJ&hl=ru>

Плетеная Елена Алексеевна, аспирант кафедры мировой литературы и культуры имени проф. Олега Мишукова, Херсонский государственный университет (улица Университетская, 27, Херсон, 73000, Украина); e-mail: elenapletena@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-9106-5920>

Pletena Olena, PhD student at the Department of World Literature and Culture named after Prof. O. Mishukov, Kherson State University (27, University Str., Kherson, 73000, Ukraine); e-mail: elenapletena@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-9106-5920>